

Anna Piil Damm
**"Geografisk spredning af flygtninge:
Vejen til assimilering?"**

ur

Bortom stereotyperna? Invandrare och integration i Danmark och Sverige
(2006)

Serie: Centrum för Danmarksstudier nr 12, ISSN: 1651-775X

Upplaga för elektronisk publicering för forsknings-, utbildnings- och biblioteksverksamhet och ej för kommersiella ändamål.

Publicerad med tillstånd från Makadam förlag.

Tryckt utgåva finns i bokhandeln:

ISBN 978-91-7061-026-4

Makadam förlag, Göteborg & Stockholm

www.makadambok.se

Edition to be published electronically for research, educational and library needs and not for commercial purposes.

Published by permission from Makadam Publishers.

A printed version is available through book stores:

ISBN 978-91-7061-026-4

Makadam Publishers, Göteborg & Stockholm, Sweden

www.makadambok.se

Denna Creative Common-licens betyder att du som använder verket måste erkänna ovanstående som upphovspersoner; att spridning av texten är tillåten, men endast i icke-kommersiella sammanhang; att verket inte får bearbetas.

GEOGRAFISK SPREDNING AF FLYGTNINGE: VEJEN TIL ASSIMILERING?

Anna Piil Damm

Indledning

I adskillige nordeuropæiske lande anviser myndighederne bolig til nye flygtninge for at undgå en bolig­mæssig koncentration af dem i storbyerne, hvor indvandrere i forvejen er kraftigt overrepræsenterede i lokalbefolkningen. De skandinaviske lande, Storbritannien, Holland og Tyskland har i de senere år anvendt en sådan sprednings-, fordelings- eller bosættelsespolitik for flygtninge.

Spredningspolitik­kens udformning varierer imellem landene og over tid. Sverige og Danmark har begge haft sprednings­politikker. Den første spredningspolitik blev implementeret i Sverige i 1985 (*Hela Sverige-strategin*) og i Danmark i 1986 i forbindelse med en stor stigning i antallet af opholdstilladelser til flygtninge. For flygtninge indebar disse sprednings­politikker blandt andet, at de på asyltidspunktet blev tilbudt hjælp af myndighederne til at finde en bolig under betingelse af, at de var villige til at bo i en bestemt del af landet. Indtil asyltidspunktet var asylansøgere typisk indkvarteret i asylcentre, som lå spredt i landet. Boligplacering var ikke en betingelse for modtagelse af offentlig understøttelse. *Hela Sverige-strategin* havde især betydning for flygtninges bosættelses­mønster i perioden 1987–89, hvor ca. 90 % af alle nye flygtninge blev boligplaceret af myndighederne.¹ På lignende vis lod ca. 90 % af alle nye flygtninge i Danmark sig boligplacere af myndighederne i perioden 1986–98.²

1. Per-Anders Edin, Peter Fredriksson & Oluf Åslund, »Settlement policies and the economic success of immigrants«, *Journal of Population Economics* nr. 17, 2004, s. 133–155.

2. Anna Piil Damm, »The Danish dispersal policy on refugee immigrants 1986–1998: A na-

I 1994 blev *Hela Sverige-strategin* afskaffet for at give nye flygtninge fra Bosnien mulighed for at bosætte sig i nærheden af familiemedlemmer, som allerede var bosat i Sverige.³ I Danmark er udviklingen gået i den modsatte retning. I 1998 vedtog Folketinget en ny og strammere spredningspolitik. Under den nye spredningspolitik er bopæl i boligplaceringskommunen generelt en betingelse for modtagelse af offentlig understøttelse i de første tre år efter asyltidspunktet. Som følge heraf må det forventes, at reformen har betydet, at andelen af nye flygtninge, som boligplaceres, er steget til stort set 100 %.

Spredningspolitik for flygtninge er generelt blevet implementeret af minimum tre årsager: For det første som følge af boligmangel i storbyerne, for det andet for at fordele den potentielle sociale og økonomiske byrde forbundet med modtagelse af flygtninge imellem de lokale myndigheder, og for det tredje for at fremme integrationen af flygtninge ved øget interaktion med majoritetsbefolkningen. Sidstnævnte motiv rejser spørgsmålet om, hvorvidt spredningspolitik for flygtninge i virkeligheden fremmer integrationen af dem. Men hvad forstås der ved integration?

I den teoretiske litteratur om integration er der en klassisk skelnen mellem tre rene integrationsstrategier: assimilering, pluralistisk integration og segregering.⁴ Begrebet assimilering stammer fra latin og betyder 'at gøre lig med'. Denne integrationsstrategi indebærer, at minoritetsbefolkningen bliver ligesom majoritetsbefolkningen. Begrebet pluralistisk integration er ligeledes af latinsk oprindelse. Det betyder 'sammensmeltning af flere dele' og 'forbindelse af en mangfoldighed til en helhed'. Denne integrationsstrategi betyder, at minoritets- og majoritetsbefolkningen gensidigt tilpasser sig hinanden. Begrebet segregering betyder på latin 'adskillelse' og indebærer som integrationsstrategi, at minoritets- og majoritetsbefolkningen lever relativt adskilt. En anden vigtig skelnen er mellem kulturelle aspekter ved integration, herunder religion, moral, kønsroller, fysisk fremtræden og strukturelle aspekter ved integration, som omfatter deltagelse på arbejdsmarkedet, i uddannelsessystemet og

tural experiment?», *Handelshøjskolen i Århus, Department of Economics WP 05-3*, Århus 2005a.

3. Lars-Erik Borgegård, Johan Håkansson & Dieter K. Müller, »Concentration and dispersion of immigrants in Sweden, 1973–1992«, *The Canadian Geographer*, nr. 42 (1), 1998, s. 28–39.

4. Charlotte Hamburger, *Assimilation eller integration? Dansk indvandrerpølitik og tyrkiske kvinder*, Århus 1989.

i det politiske system.⁵ Disse to aspekter kan opfattes som to forskellige dimensioner af integration.

Økonomisk integrationsforskning beskæftiger sig med de strukturelle aspekter af integration og anvender typisk assimilering som målestok for, hvor godt integrerede indvandrere og efterkommere er i værtslandets samfund. Den økonomiske tilgang til besvarelse af spørgsmålet om, hvorvidt spredningspolitik for flygtninge fremmer integration af flygtninge i værtslandet, indebærer derfor en besvarelse af følgende to spørgsmål: 1. Fremmer spredningspolitik flygtninges rumlige assimilering, således at de med tiden opnår samme bosættelsesmønster i værtslandet som indfødte? 2. Fremmer spredningspolitik flygtninges økonomiske assimilering, således at de med tiden opnår samme selvforsørgelsesgrad som indfødte?

Denne artikel præsenterer resultaterne af to nye kvantitative undersøgelser, som søger at besvare disse to spørgsmål i forbindelse med den første danske spredningspolitik: Anna Piil Damm, »Determinants of recent immigrants' location choices: Quasi-experimental evidence«, Københavns Universitet 2005, *CAM WP 2005-17* og Anna Piil Damm & Michael Rosholm, »Employment effects of spatial dispersal of refugees«, Københavns Universitet 2005, *CAM WP 2005-03*.

Den danske spredningspolitik 1986–98

Formålet med den danske spredningspolitik, som blev implementeret i 1986, var (over en 3-årig periode) at opnå en ligelig fordeling af nye flygtninge i amter i forhold til amtets indbyggertal. Inden for amtet var målsætningen at opnå en ligelig fordeling af nye flygtninge i forhold til indbyggertal i kommuner med passende forhold for flygtningemodtagelse. Sådanne forhold omfatter tilstedeværelsen af beskæftigelses- og uddannelsesmuligheder, ledige boliger og landsmænd i kommunen. Dansk Flygtningehjælp stod for implementeringen af politikken.

I praksis indebar disse spredningskriterier, at nye flygtninge overvejende blev boligplaceret i nærheden af landsmænd⁶ samt i større og min-

5. Carl-Ulrik Schierup, *På kulturens slagmark*, Esbjerg 1993.

6. Damm, »The Danish...«.

dre byer og i ringe omfang i landdistrikter.⁷ Spredningspolitikken førte hurtigt til en omfattende geografisk spredning af nye flygtninge. Allerede i 1987 havde 243 ud af 275 kommuner modtaget nye flygtninge.⁸

Boligplacerede flygtninge kunne på ethvert tidspunkt fraflytte boligplaceringskommunen uden at miste retten til at modtage offentlig understøttelse, på samme vilkår som den øvrige befolkning. Imidlertid opfordrede Dansk Flygtningehjælp boligplacerede flygtninge til at forblive bosat, så længe de deltog i et introduktionsprogram til det danske samfund. Programmet varede atten måneder og indeholdt dansk sprogundervisning og kurser i dansk samfundsforståelse.

I »The Danish...«. undersøger jeg i detaljer, hvorledes den første danske spredningspolitik blev implementeret.⁹ Datagrundlaget for undersøgelsen er et interview med to tidligere boligplaceringsmedarbejdere hos Dansk Flygtningehjælp, Dansk Flygtningehjælps interne administrative statistikker vedrørende boligplacering samt årsberetninger og administrative registerdata for indvandrere fra flygtningelande. Undersøgelsen dokumenterer, at Dansk Flygtningehjælp via spredningspolitikken opnåede, at flygtninge, som fik asyl i perioden 1986–98, udgjorde stort set samme andel af befolkningen i alle amter. Undersøgelsen angiver desuden seks typer personkarakteristika, som kan have påvirket, hvor i landet en boligplaceret flygtning blev placeret: familiestørrelse, behov for særlig sygdomsbehandling, særlige uddannelsesbehov, evt. nære familiemedlemmers bopæl, nationalitet og indvandringstidspunkt. Flygtninge med familie, behov for særlig sygdomsbehandling og særlige uddannelsesbehov samt flygtninge, som insisterede på at bo i nærheden af evt. nære familiemedlemmer i landet, og som ankom i de første år efter implementeringen af politikken, har formodentlig haft større chance for at blive boligplaceret i en større by, hvilket de fleste flygtninge nok har foretrukket frem for en mindre by eller et landdistrikt, jf. afsnittet om spredningspolitikens bosættelsesmæssige virkning.

Jeg argumenterer for, at administrative registerdata for flygtninge, som var omfattet af den danske spredningspolitik i perioden 1986–98,

7. Indenrigsministeriet, *Udlændinge '96. En talmæssig belysning af udlændinge i Danmark*, København 1996, kapitel 6.

8. Dansk Flygtningehjælp: *Årsberetning 1987*, København 1987.

9. Damm, »The Danish...«.

udgør et fremragende og temmelig unikt datagrundlag til besvarelse af to vigtige spørgsmål i migrationslitteraturen:

1. Hvilke lokale forhold har betydning for, hvor indvandrere bosætter sig, hvis de frit kan vælge?
2. Hvilke lokale forhold fremmer indvandreres økonomiske assimilering?¹⁰

Skyldes indvandreres koncentrerede bosætning i storbyerne f.eks., at bopæl i et indvandretæt boligområde fremmer indvandreres økonomiske assimilering i værtslandet? Besvarelse af disse to spørgsmål kræver empirisk bestemmelse af to typer af årsagssammenhænge og mere specifikt en bestemmelse af, hvordan et givet karakteristikum ved lokalområdet *alt andet lige* påvirker henholdsvis indvandreres bopælsvalg og økonomiske formåen. Ved besvarelse af det første spørgsmål indebærer 'alt andet lige'-betragtningen, at man beregner, hvorvidt der er en statistisk signifikant forskel i andelen af indvandrere, som vælger at bosætte sig i en bestemt type lokalområde for to grupper af indvandrere, f.eks. højt- og lavtuddannede indvandrere, som i øvrigt har de samme individkarakteristika (af potentiel betydning for individets bopælsvalg) og de samme øvrige forhold i lokalområdet (af potentiel betydning for individets bopælsvalg). Ved besvarelse af det andet spørgsmål indebærer 'alt andet lige' betragtningen, at man beregner, hvorvidt der er en statistisk signifikant forskel i den gennemsnitlige økonomiske formåen for to grupper af indvandrere, f. eks. indvandrere, som er bosat i et lokalområde, hvor indvandrere udgør henholdsvis en høj og en lav andel af lokalbefolkningen, hvor indvandrere i de to grupper har samme individkarakteristika (af potentiel betydning for individets økonomiske formåen) og samme øvrige bopælskarakteristika (af potentiel betydning for individets økonomiske formåen).

Der mangler kvantitativ viden til besvarelse af disse to spørgsmål for Danmark, Sverige og internationalt. Årsagen er, at forskere typisk ikke har mulighed for at observere alle de individkarakteristika, som påvirker, hvor i landet en indvandrer bosætter sig. I så fald er det ikke muligt at beregne et statistisk estimat på, hvorledes et givet karakteristikum ved lokalområdet *alt andet lige* påvirker indvandreres bopælsvalg og økonomiske

10. Ibid.

formåen, fordi man som forsker ikke er i stand til at afgrænse to sammenlignelige grupper af indvandrere, dvs. to grupper af indvandrere, som kun adskiller sig fra hinanden mht. det særlige karakteristikum ved deres lokalområde. Som følge heraf kan en statistisk signifikant forskel i f.eks. den gennemsnitlige økonomiske formåen for to grupper af indvandrere, som adskiller sig mht. et bestemt karakteristikum ved deres lokalområde, ikke fortolkes som en årsagssammenhæng, da korrelationen mellem dette karakteristikum ved deres lokalområde og deres økonomiske formåen i stedet kan skyldes, at indvandrere af en særlig (uobserveret) type er overrepræsenterede i lokalområder med dette særlige karakteristikum. En negativ korrelation mellem andelen af kommunens indbyggere, som har indvandrerbaggrund, og indvandreres økonomiske formåen kan f.eks. skyldes, at indvandrere med få ambitioner om at forbedre deres økonomiske situation er tilbøjelige til at bosætte sig i kommuner med relativt mange indvandrere, mens indvandrere med stærke ambitioner om at forbedre deres økonomiske situation foretrækker at bo blandt indfødte. Den negative korrelation mellem andelen af kommunens indbyggere, som har indvandrerbaggrund, og indvandreres økonomiske formåen skyldes i så fald ikke, at bopælen i en kommune med en høj andel af indvandrere i det lokale indbyggertal skader indvandreres økonomiske formåen, men derimod at hårdtarbejdende, ambitiøse indvandrere er overrepræsenterede blandt indvandrere, som bor blandt indfødte.

Denne usikkerhed omkring fortolkningen af en korrelation mellem et bestemt karakteristikum ved lokalområdet og f.eks. individets økonomiske formåen kan undgås, hvis man beregner den på grundlag af data for flygtninge, som på asyltidspunktet blev boligplaceret af myndighederne uden hensyntagen til de persontræk ved flygtningene, som ikke er observeret i data (såsom ambitionsniveau). I en sådan kontekst er korrelationen udtryk for en årsagssammenhæng. På lignende vis er korrelationen mellem et bestemt karakteristikum ved lokalområdet og individets fraflytningssandsynlighed udtryk for en årsagssammenhæng, hvis den beregnes for flygtninge, som på asyltidspunktet blev boligplaceret af myndighederne uden hensyntagen til uobserverbare persontræk ved flygtningene. Damm argumenterer for, at alle (bortset fra ét) persontræk, som kan have påvirket, hvor i landet en flygtning blev boligplaceret som led i den danske spredningspolitik i kraft i perioden 1986–98, forefindes

i danske administrative registerdata, hvorfor korrelationsberegninger af førnævnte type, på grundlag af danske administrative registerdata for flygtninge, som var omfattet af den danske spredningspolitik i 1986–98, giver ny viden om vigtige årsagssammenhænge.¹¹

Viden om, hvilke lokale forhold, der har betydning for, hvor boligplacerede flygtninge forbliver bosat, giver som minimum en viden om nye flygtninges bopælsønsker i værtslandet. Viden om, hvilke lokale forhold, der fremmer boligplacerede flygtninges økonomiske assimilering, giver som minimum en viden om, hvilke lokale forhold, der fremmer nye flygtninges økonomiske assimilering. Denne viden kan danne grundlag for udformningen af en spredningspolitik for flygtninge, som i videst muligt omfang fremmer flygtninges rumlige og økonomiske assimilering. Samme viden kan desuden bidrage til udformningen af politikker, som fremmer rumlig og økonomisk assimilering af de øvrige indvandrere, i det omfang, flygtninge og øvrige indvandrere har samme bopælsønsker, og i det omfang, flygtninges og øvrige indvandreres økonomiske assimilering fremmes af de samme regionale og kommunale forhold.

Datagrundlag

Datagrundlaget for analyserne af spredningspolitikens bosættelses- og beskæftigelsesmæssige virkning stammer først og fremmest fra individdata for flygtninge, som er udtrukket fra Indvandrerforløbsregistret ved Amternes og Kommunernes Forskningsinstitut (AKF). Indvandrerforløbsregistret består af samkørte administrative registre fra Danmarks Statistik for alle indvandrere i Danmark i perioden 1984–2000. Det ideelle datagrundlag for analyserne er et datasæt med registerinformation for alle flygtninge, som blev boligplaceret af Dansk Flygtningehjælp i årene 1986–98, hvor den første danske spredningspolitik trådte i kraft. Det er imidlertid ikke muligt at udtrække disse flygtninges data direkte fra Indvandrerforløbsregistret. Årsagen er, at registret ikke indeholder information om indvandreres opholdsgrundlag. I stedet udtrækkes data for indvandrere fra de sytten lande, som hovedparten af flygtningene, som pga. deres asyltidspunkt var omfattet af den første danske spredningspolitik,

11. Ibid.

ifølge officiel statistik stammede fra. Flygtninge, som pga. deres asyltidspunkt var omfattet af spredningspolitikken, kan defineres som dem, der indvandrede til Danmark første gang i perioden fra oktober 1985 til december 1997. Årsagen til denne definition er, at boligplacerede flygtninge typisk boede minimum tre måneder og maksimum et år i en midlertidig bolig i amtet før boligplacering, inden de fik tildelt en permanent bolig i amtet. Da familiesammenførte til flygtninge kun blev boligplaceret, hvis de indvandrede relativt kort tid efter ægtefællen, er familiesammenførte til flygtninge søgt udeladt af flygtninge-datasættet ved at udelade ægtefæller til indvandrere fra et flygtningeland, hvis de indvandrede til Danmark mere end et år efter ægtefællen. Endelig anvendes et alderskriterium til udtræk af indvandreres data: 18–66-årige indvandrere fra flygtningelände indgår i analysen af spredningspolitikkenes bolig-mæssige virkning, mens 18–59-årige indvandrere fra flygtningelände indgår i analysen af spredningspolitikkenes beskæftigelsesmæssige virkning. Disse udvælgelseskriterier resulterer i en stikprøvestørrelse på 36.718 individer i bosætningsanalysen i »Determinants...«,¹² og 28.056 individer i beskæftigelsesanalysen i »Employment...«.¹³

De to flygtninge-datasæt indeholder information om et individs demografiske og socioøkonomiske karakteristika, herunder bopælskommune og beskæftigelsesstatus. Den anden del af datagrundlaget for analyserne er regionale og kommunale karakteristika for bopælskommunen, som stammer fra Statistikbanken hos Danmarks Statistik.

Spredningspolitikkenes bosætningsmæssige virkninger

I Damm 2005b analyserer jeg virkningerne af den første danske spredningspolitik på flygtninges geografiske bosættelsesmønster på grundlag af Indvandrerforløbsregistret og det derfra udtrukne flygtninge-datasæt.¹⁴ Analysen viser, at flygtninge (i alderen 18–66 år) som fik asyl 2–3 år før implementeringen af den første danske spredningspolitik, dvs. i 1983 og 1984, initialt var betydeligt overrepræsenterede i Storkøbenhavn¹⁵ og

12. Damm, »Determinants...«

13. Damm & Rosholm.

14. Damm, »Determinants...«.

15. Storkøbenhavn omfatter det geografiske område, som udgøres af København, Frederiksberg og Københavns Amt.

i Århus og Fyns amt, hvor Danmarks næststørste og tredjestørste byer, henholdsvis Århus og Odense, ligger. Andelen af flygtninge, som fik asyl i 1983 eller 1984, som initialt var bosat i Storkøbenhavn, Århus Amt og Fyns Amt var henholdsvis 37 % i Storkøbenhavn, 24,5 % i Århus Amt og 13,3 % i Fyns Amt. Til sammenligning boede kun 22,9 % af hele befolkningen i Storkøbenhavn, 11,4 % i Århus Amt og 8,9 % i Fyns Amt. Flygtninge, som fik asyl i den periode, hvor den første danske spredningspolitik var gældende, havde derimod stort set samme geografiske fordeling i landets amter som befolkningen som helhed. Dette viser, at den kortsigtede effekt af spredningspolitikken på flygtninges bosættelsesmønster var som ønsket: Målsætningen om, at flygtninge skulle udgøre samme befolkningsandel i alle amter, blev opfyldt. Spredningspolitikken førte dog ikke til en ligelig fordeling af flygtninge mellem kommuner: Flygtninge, som var omfattet af spredningspolitikken, var en smule overrepræsenteret i store og mellemstore kommuner.¹⁶ Dette var en følge af, at Dansk Flygtningehjælp tilstræbte udelukkende at boligplacere flygtninge i kommuner med passende forhold for flygtningemodtagelse.

I år 2000 var 29 % af flygtninge i flygtninge-datasættet fraflyttet det amt, som de oprindeligt boede i. Flyttemønsteret for boligplacerede flygtninge betød, at andelen af flygtninge bosat i yderområder, herunder Bornholms og Nordjyllands amter, faldt, mens andelen af flygtninge bosat i Storkøbenhavn og Århus Amt steg.

En estimation af en statistisk model for boligplacerede flygtninges fraflytningssandsynlighed som funktion af individ-karakteristika og karakteristika ved boligplaceringskommunen gør det muligt at forklare dette flyttemønster. Fraflytningsanalysen giver nemlig viden om push-faktorer, dvs. om, hvilke forhold i bopælskommunen, som gør flygtninge tilbøjelige til at flytte væk. De to vigtigste push-faktorer (vurderet ud fra statistisk signifikans) er henholdsvis andelen af danske landsmænd og indvandrere, som er bosat i kommunen. Fraflytningssandsynligheden aftager alt andet lige med andelen af landsmænd, som er bosat i kommunen, og stiger med andelen af indvandrere. I »Determinants...« fortolkes disse resultater som empirisk belæg for, at flygtninge i begyndelsen af deres ophold i

16. Store kommuner defineres som kommuner med mere end 100.000 indbyggere, dvs. Københavns Kommune samt Århus, Odense og Ålborg kommuner. Mellemstore kommuner har mellem 10.000 og 100.000 indbyggere.

værtslandet foretrækker bopæl i etniske enklaver, muligvis fordi en sådan bopæl giver adgang til etniske netværk, som kan bruges til at lette tilpasningen til det nye samfund og til etniske varer og tjenesteydelser, som indgår i deres forbrug.¹⁷ Derimod ønsker flygtninge ikke at bo i multietniske enklaver. Yderligere push-faktorer er bopælskommunens andel af job i amtet, antallet af uddannelsesinstitutioner for kompetencegivende uddannelse i bopælskommunen og antallet af almennyttige boliger og lejeboliger i procent af kommunens boligmasse. Fraflytningssandsynligheden aftager alt andet lige med kommunens andel af job i amtet, antallet af uddannelsesinstitutioner og andelen af almennyttige boliger og lejeboliger. Disse fire push-faktorer forklarer, hvorfor flygtninge foretrækker at bo i storbyer, nemlig på grund af adgangen til job, uddannelsesinstitutioner og boliger. Endvidere viser flytteeanalysen, at boligplacerede flygtninge reagerer på regionale forskelle i udsigten til at få et job, i og med at fraflytningssandsynligheden stiger med den regionale ledighedsprocent. En sidste push-faktor er andelen af stemmer på højreorienterede partier ved det seneste kommunalvalg. Fraflytningssandsynligheden stiger med andelen af stemmer på højreorienterede partier. Dette kan være et empirisk belæg for, at flygtninge reagerer på regionale forskelle i aktiv arbejdsmarkedspolitik, eller rettere sagt, at flygtninge er tilbøjelige til at fraflytte kommuner, som i høj grad anvender aktiv arbejdsmarkedspolitik over for arbejdsløse flygtninge. Fraflytningsanalysen viser dermed, at hovedforklaringen på boligplacerede flygtninges flyttemønster er, at flygtninge i begyndelsen af deres ophold i værtslandet foretrækker at bo i større byer og i de kommuner, hvor hovedparten af deres landsmænd bor.

Tilbage står spørgsmålet om, hvorvidt den første danske spredningspolitik fremmede flygtninges rumlige assimilering på længere sigt. I »Determinants...« besvares dette spørgsmål ved at sammenligne initialt boligplacerede flygtninges fordeling i amter i 2000 med fordelingen af indvandrere og efterkommere i amter og med fordelingen i amter af flygtninge, som fik asyl i 1–3 år, før spredningspolitikken trådte i kraft.¹⁸ I år 2000 var flygtninge, som initialt blev boligplaceret, overrepræsenterede i det indre København (Københavns og Frederiksberg kommuner) og i Århus og Fyns amter. Men i forhold til såvel indvandrere som efter-

17. Damm, »Determinants...«.

18. Ibid.

kommere og før-reform-flygtninge var flygtninge, som oprindeligt blev boligplaceret, betydeligt mere ligeligt fordelt over landets amter. Konklusionen er derfor, at den første danske spredningspolitik fremmede rumlig assimilering af flygtninge, ikke kun på kort sigt, men også i det lange løb.

Spredningspolitikens beskæftigelsesmæssige virkninger

I »Employment...« analyseres effekten af den første danske spredningspolitik på flygtninges beskæftigelse på grundlag af det udtrukne flygtninge-datasæt beskrevet i afsnittet om datagrundlag.¹⁹ Et af analysens vigtigste resultater er, at flygtninge, som er blevet boligplaceret i en kommune med få indvandrere hurtigere kommer i ordinær beskæftigelse end flygtninge, som er blevet boligplaceret i en kommune med mange indvandrere. Der kan være mange årsager til dette. En mulig forklaring er, at bopæl i en multietnisk enklave mindsker sandsynligheden for, at ens sociale netværk kan hjælpe en med at få et job, eftersom ens netværk i højere grad udgøres af personer, der ligesom en selv har lav eller ingen arbejdsmarkedstilknytning, i forhold til hvis man boede blandt danskere. En anden forklaring kunne være, at bopæl i en multietnisk enklave hæmmer tilegnelsen af det danske sprog og de danske normer, som er vigtige kvalifikationer i mange job.

Et andet vigtigt aspekt af analysen er, at flygtninge, som er blevet boligplaceret i en lille eller mellemstor kommune, alt andet lige kommer hurtigere i ordinær beskæftigelse end flygtninge, som er blevet boligplaceret i en stor kommune. En mulig fortolkning af dette resultat er, at bopæl i en lille eller mellemstor kommune øger ens kontakt med kommunens øvrige indbyggere, da det her er sværere at forblive anonym end i en stor kommune. Den øgede kontakt til kommunens øvrige indbyggere kan være beskæftigelsesfremmende ved at øge flygtninges sprog- og kulturtilegnelse og give dem uformel information om ledige job. På lignende vis kommer flygtninge, som er blevet boligplaceret uden for Storkøbenhavn, også hurtigere i ordinær beskæftigelse end flygtninge, som er blevet boligplaceret i Storkøbenhavn. Dette resultat kan skyldes, at en bopæl i Storkøbenhavn er forbundet med større anonymitet og dermed mindre

19. Damm & Rosholm.

kontakt til andre indbyggere i kommunen, hvilket kan hæmme flygtninges tilegnelse af det danske sprog og af danske normer samt adgang til uformel information om ledige job.

Ikke overraskende har den regionale ledighedsprocent stor betydning for, hvor hurtigt boligplacerede flygtninge kommer i beskæftigelse. Jo lavere regional ledighedsprocent, desto hurtigere kommer flygtninge i beskæftigelse. Forklaringen er enkel: Lavere regional ledighed er forbundet med flere jobtilbud til den enkelte. Mere overraskende spiller andelen af højreorienterede stemmer ved det seneste kommunalvalg en rolle for flygtninges assimilering på arbejdsmarkedet. Jo højere andel af højreorienterede stemmer i kommunen, desto hurtigere begynder flygtninge i deres første ordinære job. Dette resultat kan skyldes, at kommuner med en relativt høj andel af højreorienterede stemmer i højere grad anvender aktiv arbejdsmarkedspolitik (aktivering o. lign.) frem for passiv forsørgelse af ledige end kommuner med en relativt lav andel af højreorienterede stemmer.

Et yderligere aspekt er, at jo flere landsmænd, der bor i kommunen, desto hurtigere kommer flygtninge i beskæftigelse. Dette resultat giver empirisk belæg for, at bopæl i en etnisk enklave (dvs. i nærheden af landsmænd) fremmer beskæftigelsen af flygtninge, formodentlig pga. etniske netværks effekter, f.eks. ved at flygtninge, som har boet nogle år i landet, formidler information om jobmuligheder til nyankomne landsmænd. Resultatet er i tråd med en svensk empirisk undersøgelse af, hvilken betydning bopæl i en etnisk enklave har for integration af indvandrere på arbejdsmarkedet. Edin, Fredriksson og Åslund finder, at jo større den etniske enklave er, desto højere arbejdsmarkedsindkomst har lavtuddannede flygtninge i Sverige otte år efter indvandring.²⁰ Et sidste resultat fra beskæftigelsesanalysen i »Employment...«, som skal nævnes, er, at jo højere en andel af job i amtet, som findes i kommunen, jo hurtigere kommer flygtninge i beskæftigelse.²¹ Denne observation hænger sammen med, at jo større pendlingsafstand, der er, jo større løn skal man minimum have for at acceptere et jobtilbud, og desto større er dermed ens reservations-

20. Per-Anders Edin, Peter Fredriksson & Oluf Åslund, »Ethnic enclaves and the economic success of immigrants – Evidence from a natural experiment«, *Quarterly Journal of Economics*, nr. 118, 2003, s. 329–357.

21. Damm & Rosholm.

løn. En relativt høj andel af job i amtet, som er beliggende i bopælskommunen, er dermed ensbetydende med fastsættelse af en relativt lav reservationsløn for en relativt høj andel af job i amtet. Sidst, men ikke mindst, er antallet af uddannelsesinstitutioner for kompetencegivende uddannelser i kommunen beskæftigelsesfremmende. Jo flere af sådanne uddannelsesinstitutioner, der er i bopælskommunen, desto hurtigere kommer flygtninge alt andet lige i beskæftigelse.

I forbindelse med en evaluering af spredningspolitikens betydning for arbejdsmarkedsintegration af flygtninge, er de vigtigste resultater i undersøgelsen i »Employment...«, at boligplacering af flygtninge uden for storbyerne og uden for kommuner med mange indvandrere er beskæftigelsesfremmende.²² Denne observation giver empirisk belæg for, at spredningspolitikken for flygtninge i 1986–98 var beskæftigelsesfremmende. Yderligere empirisk analyse af beskæftigelseseffekten af spredt bosættelse viser imidlertid, at beskæftigelseseffekten er lille.²³

En mulig forklaring på den beskedne beskæftigelseseffekt af spredt boligplacering af flygtninge via spredningspolitik er, at boligplaceringen i regioner, hvor de ikke kan forestille sig at bo på sigt, er beskæftigelseshæmmende. Observationen er i overensstemmelse med implikationerne af den teoretiske model for boligplacerede flygtninges samtidige søgen efter et job og en bedre bopæl, som opstilles i artiklen af Damm og Rosholm.²⁴ Modelantagelserne er, som følger: Individets øjeblikkelige nytte er summen af dets indkomst og (et passende skaleret mål for) bopælstilfredshed. På asyltidspunktet er individet arbejdsløst og bor i det lokalområde, hvori han har fået anvist bolig af myndighederne som led i spredningspolitikken. Individets øjeblikkelige nytte på asyltidspunktet er summen af indkomsten som arbejdsløs, arbejdsløshedsunderstøttelsen, og individets tilfredshed med at bo i det lokalområde, hvor han har fået anvist bolig. Individets tilfredshed med sit lokalområde kan f.eks. være påvirket af, hvor stor en andel af landsmænd, der er bosat i dette lokalområde. Individet søger samtidig i to dimensioner: efter job og efter en bedre bopæl.

22. Ibid.

23. Resultatet er behæftet med en vis usikkerhed, eftersom det er udledt på grundlag af en antagelse om, hvordan fordelingen af flygtninge i landets kommuner ville have været, hvis de ikke var blevet boligplaceret i henhold til spredningspolitikken.

24. Damm & Rosholm.

Fra individets perspektiv er arbejdsmarkedet opdelt i to: et lokalt arbejdsmarked, bestående af job, som ligger i pendlerafstand fra den nuværende bopæl, og et nationalt arbejdsmarked, bestående af de resterende job i landet. Indtil individet kommer i beskæftigelse, sker en af de fire følgende hændelser på ethvert tidspunkt: Individet modtager et tilbud om job i lokalområdet (i pendlerafstand fra bopælen), individet modtager et tilbud om job uden for lokalområdet (uden for pendlerafstand), individet modtager et tilbud om bolig uden for lokalområdet eller modtager ingen tilbud. Hvor attraktivt et lokalt jobtilbud virker afhænger af, hvor høj en løn, individet vil få i jobbet. Hvor attraktivt et nationalt jobtilbud virker afhænger både af størrelsen af den løn, jobbet indebærer, og størrelsen af den bopælsfredshedsniveau, som individet vil opleve i det lokale område, som ligger i pendlerafstand fra arbejdspladsen. Hvis individet på et tidspunkt accepterer et jobtilbud, vil indkomsten fremover svare til den løn, som jobtilbuddet lød på. Attraktiviteten ved et boligtilbud afhænger af graden af bopælsfredshedsniveau, individet vil opleve i det lokale område, hvor den tilbudte bolig ligger. Der er faste omkostninger ved at flytte bopæl. Individet afslutter sin søgeproces, første gang han accepterer et jobtilbud. Beslutningsproblemet består i, hvorvidt han skal acceptere eller afslå tilbud om job og/eller bolig. Individet foretager disse valg således, at nutidsværdien af den forventede livstidsnytte maksimeres.

Modellens vigtigste implikationer og den optimale beslutningsadfærd er som følger: Individet bør acceptere et jobtilbud, hvis nutidsværdien af tilbuddet overstiger eller svarer til nutidsværdien af den forventede livstidsnytte ved at forblive arbejdsløs. Dette lønniveau kaldes for individets reservationslønsniveau. På tilsvarende vis bør individet acceptere et boligtilbud, hvis nutidsværdien af tilbuddet overstiger eller svarer til nutidsværdien af at forblive bosat i det oprindeligt anviste lokale område. Dette niveau kaldes reservationsniveauet for bopælsfredshedsniveau. Reservationslønnen afhænger af, om der er tale om et lokalt eller nationalt jobtilbud. Reservationsløsniveauerne og reservationsniveauet for bopælsfredshedsniveau afhænger alle af den nuværende bopælsfredshedsniveau. Jo større nuværende bopælsfredshedsniveau, jo lavere er reservationslønnen for lokale og nationale jobtilbud, men desto højere er reservationsniveauet for bopælsfredshedsniveau. Sandsynligheden for at acceptere et tilbud på et givet tidspunkt, når man stadig ikke har accepteret et job, er givet ved sandsynligheden for at mod-

tage et tilbud på et givet tidspunkt gange sandsynligheden for at modtage et tilbud, som overstiger individets reservationsstærskelværdi. Førnævnte sammenhæng mellem den nuværende bopælstilfredshed og reservationsstærskelværdierne bevirker derfor, at jo større den nuværende bopælstilfredshed er, jo større er sandsynligheden for, at flygtningen accepterer et lokalt jobtilbud, mens sandsynligheden for, at han accepterer et nationalt jobtilbud eller et boligtilbud er desto lavere. Hvordan påvirker den nuværende bopælstilfredshed individets sandsynlighed for at acceptere et hvilket som helst job, lokalt eller nationalt? Ved en realistisk antagelse af, at sandsynligheden for at modtage et lokalt jobtilbud på et givet tidspunkt er en del højere end sandsynligheden for at modtage et nationalt jobtilbud, kan man påvise, at jo højere den nuværende bopælstilfredshed er, desto højere sandsynlighed har individet for at acceptere et job, dvs. jo hurtigere kommer han i job.

Modellens implikationer giver derfor anledning til følgende reservationsløshypotese: Lav bopælstilfredshed, f.eks. fordi individets etniske netværk er bosat et andet sted i landet, bevirker alt andet lige en lav beskæftigelsessandsynlighed, fordi en lav bopælstilfredshed får individet til at fastsætte en høj reservationsløns for job på det lokale arbejdsmarked, hvilket fører til en lav sandsynlighed for at acceptere lokale jobtilbud. Denne beskæftigelseshæmmende effekt dominerer i forhold til den beskæftigelsesfremmende effekt af, at en lav bopælstilfredshed får én til at fastsætte en lav reservationsløns for job uden for lokalområdet. Samme resultat, dvs. jo højere bopælstilfredshed, jo højere sandsynlighed for at komme i beskæftigelse, fås, hvis personer med højere bopælstilfredshed mere aktivt søger efter et job i lokalområdet end personer med lav bopælstilfredshed, hvis jobsøgning især er rettet mod job uden for lokalområdet.

Tre empiriske resultater i Damm og Rosholms undersøgelse underbygger reservationsløshypotesen.²⁵ For det første: Jo højere antallet af landsmænd er i bopælskommunen, desto hurtigere kommer flygtninge i beskæftigelse. Denne effekt kan i hvert fald til dels skyldes, at flygtninge, som er boligplaceret i nærheden af landsmænd, er mere tilfredse med deres bopæl, hvorfor de er mere villige til at acceptere lokale jobtilbud

25. Ibid.

end de flygtninge er, som ikke er boligplaceret i nærheden af landsmænd. For det andet er der dobbelt så høj sandsynlighed for at flytte væk fra bopælskommunen, hvis man er boligplaceret i den, som hvis man selv havde valgt at bosætte sig i den, hvilket indikerer, at dét at blive boligplaceret, dvs. frataget et frit bopælsvalg, gennemsnitligt set fører til lavere tilfredshed med bopælen. For det tredje fremmer fraflytning fra boligplaceringskommunen beskæftigelsen for fraflyttere, til trods for at fraflyttere flytter til kommuner med mindre gunstige observerbare beskæftigelsesbetingelser – flygtninge, som fraflytter boligplaceringskommunen, finder alt andet lige hurtigere et job, end de ville have gjort, hvis de var forblevet bosat i boligplaceringskommunen. Dette kan skyldes, at flygtninge, som fraflytter boligplaceringskommunen, sænker reservationslønnen for lokale job, når de er flyttet til en kommune, hvor de synes om at bo.

Politiske anbefalinger

Reservationslønhypotesen, som er fremsat i »Employment...«,²⁶ har implikationer for udformningen af spredningspolitikker. Hypotesen er et argument for, at hvis myndighederne ønsker at anvende spredningspolitik for flygtninge, bør den udformes som et tilbud til dem, og myndighederne bør afholde sig fra at forhindre, at boligplacerede flygtninge efterfølgende fraflytter boligplaceringskommunen ved f.eks. at fratage fraflyttere retten til at modtage offentlig overførselsindkomst. En sådan udformning af spredningspolitikken minimerer dens eventuelle beskæftigeshæmmende virkninger ved for det første at minimere antallet af flygtninge, som bliver boligplaceret i en region, hvor de absolut ikke ønsker at bo, og for det andet at muliggøre, at boligplacerede flygtninge modvirker den beskæftigeshæmmende virkning af eventuel boligplacering i en region med ugunstige beskæftigelsesbetingelser, såsom relativt høj regional arbejdsløshed. På grundlag af reservationslønhypotesen, de empiriske resultater i undersøgelsen »Determinants...«, vedrørende hvilke regionale forhold, der fremmer sandsynligheden for, at boligplacerede flygtninge forbliver bosat,²⁷ og de empiriske resultater i »Employment...« vedrøren-

26. Ibid.

27. Damm, »Determinants...«.

de beskæftigelsesfremmende regionale forhold²⁸ anbefaler Damm og Rosholm,²⁹ at spredningspolitik for flygtninge udformes som en frivillig spredning i mellemstore byer med lav regional ledighed, en høj andel af job i amtet, mange uddannelsesinstitutioner, en høj andel af almennyttige boliger og lejeboliger, mange landsmænd (og evt. spredning i grupper af landsmænd) og få indvandrere af anden etnisk baggrund. Desuden bør boligplacerede flygtninge ikke pålægges ekstra flytteomkostninger af myndighederne, såsom fratagelse af retten til modtagelse af offentlige overførsler i tilfælde af fraflytning fra boligplaceringskommunen.

Konklusion

Den danske spredningspolitik for flygtninge, som fungerede i perioden 1986–98, påvirkede bosættelsesmønstret for flygtninge i retning af en mere ligelig fordeling af dem i amter i Danmark på mellemlangt sigt. På lignede vis viser evalueringer af de bosættelsesmæssige virkninger af *Hela Sverige-strategin* generelt, at den fremmede flygtninges rumlige assimilering i Sverige på mellemlangt sigt.³⁰

Hvad angår de økonomiske virkninger af spredningspolitikker, var boligplacering af flygtninge uden for storbyerne og uden for kommuner med mange indvandrere alt andet lige beskæftigelsesfremmende under den danske spredningspolitik for flygtninge i 1986–98. Denne observation giver empirisk belæg for, at den danske spredningspolitik for flygtninge i årene 1986–98 var beskæftigelsesfremmende. Yderligere empirisk analyse af beskæftigelseseffekten af spredt bosættelse viser imidlertid, at beskæftigelseseffekten er lille. En mulig forklaring på den beskedne be-

28. Damm & Rosholm.

29. Ibid.

30. Roger Andersson, »Immigration policy, and the geography of ethnic integration in Sweden«, *Nordisk Samhällsgeografisk Tidskrift*, nr. 16, 1993, s. 14–29; Roger Andersson, »The geographical and social mobility of immigrants: escalator regions in Sweden from an ethnic perspective«, *Geografiske Annaler*, nr. 78B (1), 1996, s. 3–25; Roger Andersson, »Socio-spatial dynamics: ethnic divisions of mobility and housing in post-Palme Sweden«, *Urban Studies*, nr. 35 (3), 1998, s. 397–428; Borgegård m.fl.; Invandrarpolitiska Kommittén, *Sverige, framtiden och mångfalden. Slutbetänkande från Invandrarpolitiska Kommittén*, SOU 1996:55; Statens Invandrarverk, *Individuell mångfald: Invandrarverkets utvärdering och analys av det samordnade flyktingmottagandet 1991–1996*, Linköping 1997; Statens Invandrarverk, *Flyktingar i hela Sverige – Om flyktingars flyttning och kvarboende*, Norrköping 1997.

skæftigelseeffekt er, at boligplacering af flygtninge i regioner, hvor de ikke kan forestille sig at bo på sigt, er beskæftigelseshæmmende.

Der er ikke lavet en tilsvarende empirisk analyse for *Hela Sverige-strategin*, dvs. at vi ikke ved, om flygtninge, som blev boligplaceret uden for storbyer og kommuner med mange indvandrere, hurtigere fik deres første job eller havde større beskæftigelses-sandsynlighed, f.eks. otte år efter indvandring, end flygtninge, som blev boligplaceret i en storby og/eller i en kommune med mange indvandrere. Til gengæld findes der for Sverige empirisk belæg for, at flygtninge, som var omfattet af *Hela Sverige-strategin*, gennemsnitligt set havde haft betydeligt lavere sandsynlighed for at være i beskæftigelse eller under uddannelse end flygtninge, som fik asyl før implementeringen af den svenske spredningspolitik, såfremt de var forblevet bosat i boligplaceringsregionen.³¹ Økonomerne Edin, Fredriksson og Åslund får dette resultat ved at sammenligne den økonomiske formåen otte år efter indvandring for flygtninge, som fik asyl i Sverige i 1981–1983, dvs. inden implementeringen af *Hela Sverige-strategin*, med den økonomiske formåen otte år efter indvandring for flygtninge, som fik asyl i perioden 1987–1989, hvor ca. 90 % af nye flygtninge blev boligplaceret af de svenske myndigheder med henblik på en spredt bosættelse. Edin, Fredriksson og Åslund forklarer resultatet med, at en del flygtninge blev boligplaceret i regioner med høj arbejdsløshed. Effekten af spredningen af flygtninge i Sverige er imidlertid lille, fordi flygtninge, som var boligplaceret i regioner med høj arbejdsløshed, var tilbøjelige til at flytte væk, hvilket modvirkede boligplaceringens beskæftigelseshæmmende virkning. Hvis boligplacerede flygtninge var forblevet bosat i boligplaceringskommunen, ville de have 19 procentpoint højere sandsynlighed for at være uden for beskæftigelse eller uddannelse otte år efter indvandring end flygtninge, som fik asyl før implementeringen af *Hela Sverige-strategin*. Endelig bør det nævnes, at Edin, Fredriksson og Åslund³² ligesom Damm og Rosholm³³ finder empirisk belæg for, at fraflyttere ikke flytter til kommuner med bedre beskæftigelsesudsigter. At de ikke desto mindre flytter kan forklares ud fra Damm og Rosholms reservationsløshypoteser og ud fra tilstedeværelsen af uobserverbare beskæftigelsesfremmende

31. Edin m.fl. »Settlement policies...«.

32. Ibid.

33. Damm & Rosholm.

forhold i tilflytningskommunen, såsom at individet har et etnisk netværk i tilflytningskommunen.

Forskellen i de økonomiske virkninger af den danske og svenske spredningspolitik kan til dels forklares med, at de danske storbyer i perioden havde relativt høj arbejdsløshed i forhold til provinsen, hvilket ikke var tilfældet i Sverige. Desuden kan forskellen skyldes, at de danske boligplaceringsmyndigheder, Dansk Flygtningehjælp, i højere grad boligplacerede flygtninge i kommuner med passende forhold for flygtningemodtagelse end de svenske boligplaceringsmyndigheder.

Forskellen i de økonomiske virkninger af spredningspolitikkerne i Danmark og Sverige indikerer, at de økonomiske virkninger af spredningspolitik afhænger af spredningspolitikens udformning. Evalueringerne af de økonomiske virkninger af den danske og svenske spredningspolitik peger samstemmende på, at flygtninge – af hensyn til deres beskæftigelseschancer – ikke bør boligplaceres i regioner med høj regional ledighed. Derudover er der empirisk belæg i både Danmark og Sverige for, at boligplacerede flygtnings assimilering på arbejdsmarkedet fremmes ved, at flygtninge boligplaceres blandt grupper af landsmænd frem for at blive spredt over hele landet. Endelig advarer evalueringerne af den danske og svenske spredningspolitik samstemmende imod at tvinge flygtninge til at blive og forblive boligplaceret. Det er vigtigt for flygtnings assimilering på arbejdsmarkedet, at de kan modvirke eventuel uhensigtsmæssig boligplacering.

Summary

Spatial dispersal of refugees: The road to assimilation?

The policy of dispersing new refugees is applied in several countries in Northern Europe. The policy means that the authorities provide housing to new refugees outside the larger cities and in areas with few immigrants, to avoid concentrations of refugees in the cities.

Sweden implemented a spacial dispersal policy on refugees in 1985, “the Whole of Sweden strategy”. The policy was abandoned in 1994. Denmark implemented a spacial dispersal policy on refugees in 1986. In 1999 the policy was replaced by a stricter dispersal policy on refugees.

The article presents the results of two recent quantitative studies, evaluating two aspects of the first Danish spacial dispersal policy on refugees: 1. Does the dispersal policy promote the refugees' spatial assimilation in the long term? 2. Does the dispersal policy promote the economic assimilation of refugees?

The results show, first, that the first Danish dispersal policy encouraged an equal dispersion of refugees over counties in Denmark in the long term. Evaluations of "the Whole of Sweden strategy" generally reach the same conclusion.

Secondly, the results show that the housing of refugees outside the larger cities and outside municipalities with many immigrants was far from being as successful in promoting employment, probably because some refugees were placed in regions where they could not envisage living in the long term and therefore would not contemplate looking for jobs in the area. An evaluation of the economic effects of "the Whole of Sweden strategy" found that the Swedish dispersal policy impeded the economic assimilation of the refugees, although the refugees' subsequent move away from the region where they were placed partly counteracted this.

The difference in the economic effects of the distribution policies in Denmark and Sweden indicates that the economic effects of the dispersal policy depend on the design of the policy. The article contains recommendations for the design of dispersal policy.

Referencer

- Andersson, Roger, »The geographical and social mobility of immigrants: escalator regions in Sweden from an ethnic perspective«, *Geografiske Annaler*, nr. 78B (1), 1996, s. 3–25
- Andersson, Roger, »Immigration policy, and the geography of ethnic integration in Sweden«, *Nordisk Samhällsgeografisk Tidskrift*, nr. 16, 1993, s. 14–29
- Andersson, Roger, »Socio-spatial dynamics: ethnic divisions of mobility and housing in post-Palme Sweden«, *Urban Studies*, nr. 35 (3), 1998, s. 397–428
- Borgegård, Lars-Erik, Håkansson, Johan & Müller, Dieter K., »Concentration and dispersion of immigrants in Sweden, 1973–1992«, *The Canadian Geographer*, nr. 42 (1), 1998, s. 28–39

- Damm, Anna Piil, »The Danish dispersal policy on refugee immigrants 1986–1998: A natural experiment?«, Handelshøjskolen i Århus, *Department of Economics WP 05–3*, Århus 2005a
- Damm, Anna Piil, »Determinants of recent immigrants' location choices: Quasi-experimental evidence«, Københavns Universitet, *CAM WP 2005–17*, København 2005b
- Damm, Anna Piil & Michael Rosholm, »Employment effects of spatial dispersal of refugees«, Københavns Universitet, *CAM WP 2005–03*, København 2005
- Dansk Flygtningehjælp, *Årsberetning 1987*, København 1987
- Edin, Per-Anders, Fredriksson, Peter & Åslund, Oluf, »Ethnic enclaves and the economic success of immigrants – evidence from a natural experiment«, *Quarterly Journal of Economics*, nr. 118, 2003, s. 329–357
- Edin, Per-Anders, Fredriksson, Peter & Åslund, Oluf, »Settlement policies and the economic success of immigrants«, *Journal of Population Economics*, nr. 17, 2004, s. 133–155
- Hamburger, Charlotte, *Assimilation eller integration? Dansk invandrerpolitik og tyrkiske kvinder*, Politica, Århus 1989
- Indenrigsministeriet, *Udlændinge '96. En talmæssig belysning af udlændinge i Danmark*, kap. 6., København 1996
- Invandrarpolitiska Kommittén, *Sverige, framtiden och mångfalden. Slutbetänkande från Invandrarpolitiska Kommittén*, SOU 1996:55
- Schierup, Carl-Ulrik, *På kulturens slagmark*, Sydjysk universitetsforlag, Esbjerg 1993
- Statens Invandrarverk, *Individuell mångfald: Invandrarverkets utvärdering och analys av det samordnade flyktningmottagandet 1991–1996*, Linköping 1997
- Statens Invandrarverk, *Flyktingar i hela Sverige – Om flyktingars flyttning och kvarboende*, Norrköping 1997